

ตอนที่ 2

ภูมิหลังวรรณกรรมในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชเจ้าอยู่หัว

ลักษณะของวรรณกรรมไทย ตั้งแต่ต้นมาจนถึงปัจจุบันนี้ แบ่งออกเป็น 2 ระยะเวลา คือ

1. ระยะเวลา ก่อนรับอิทธิพลตะวันตก (ตั้งแต่สมัยสุโขทัย จนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 3)

2. ระยะเวลาหลังจากรับอิทธิพลตะวันตกแล้ว (ในสมัยรัชกาลที่ 4 เป็นต้นมา)

1. ระยะเวลา ก่อนรับอิทธิพลตะวันตก

วรรณกรรมของไทยตั้งแต่ต้นจนถึงรัชกาลที่ 3 จะมีลักษณะสำคัญ ดังนี้คือ

1. ลักษณะการแต่ง นิยมแต่งร้อยกรองมากกว่าร้อยแก้ว ร้อยกรองนั้นใช้เขียนทั้งสารคดี และบันเทิงคดี ส่วนร้อยแก้วมักใช้แต่งสารคดี

2. เนื้อเรื่อง เนื้อเรื่องอยู่ในวงแคบ แนวความคิดหรือปรัชญาเป็นไปตามธรรมชาติของเนื้อเรื่อง ไม่ใช่เกิดจากความจงใจของผู้แต่ง ผู้แต่งจะเน้นหนักด้านศิลปะของการแต่ง เรียนเรียง คุณค่าของวรรณกรรม จึงอยู่ที่ศิลปะของการแต่งมากกว่าเนื้อเรื่อง

เนื้อเรื่องวรรณกรรมไทย จะจำกัดอยู่ในวง ดังต่อไปนี้

2.1 ศาสนาและคำสอน

2.2 เรื่องเล่า (narration) ใช้เป็นเรื่องสำหรับอ่านและบทแสดง เช่น นิทาน บทพากย์โขน หนัง บทละครรำ

2.3 บทพรรณนา (description) เช่น นิราศ

2.4 บทเพลง (lyric) แทรกอยู่ในเรื่องขนาดยาวบ้าง เป็นบทสั้น ๆ สำหรับขับร้องบ้าง เช่น บทโนรา

2.5 บทสุ่ด ยอดเยี่ยรดิ (เป็นส่วนหนึ่งของพงศาวดารไปด้วย)

2.6 บทใช้ประกอบพิธีกรรม เช่น บทกล่อมช้าง โองการแซงน้ำ

2.7 ประวัติ พงศาวดาร และจดหมายเหตุ (ไทยและต่างชาติ)

2.8 แบบเรียน

2.9 กกฎหมาย กกฎหมายเดียวบาน

2.10 คำรามบางเรื่อง

เนื้อเรื่องของวรรณกรรมระยะนี้อยู่ในวงแคบ แม้จะมีทั้งเรื่องที่เป็นสารคดี (non-fiction) และบันเทิงคดี (fiction) แต่ส่วนใหญ่ของวรรณกรรมเหล่านี้ จะเน้นอุดมคติต้านความงามและความประพฤติ เรื่องจินตนาการ เรื่องไกลตัว (เช่น เรื่องยักษ์ เทวดา สวรรค์ นรก) และเห็นอิสิ่งอื่นใด ก็คือ เน้นศีลปะของ การเรียนเรื่อง

3. ธรรมเนียมนิยมในการแต่ง (Literary Conventions)

วรรณกรรมไทยในอดีต ที่แต่งเป็นร้อยกรองนั้นมีธรรมเนียมนิยมในการแต่ง (conventions) ที่สังเกตเห็นได้ชัด ดังนี้

3.1 มีโครงสร้างที่มีแบบแผน วรรณกรรมร้อยกรองโดยทั่วไปของไทย จะขึ้นต้นด้วย บทไหว้หรือประธานบท มีบทชมบ้านชุมเมือง ให้วัพรรคัตตรัย สรรเสริญเทพเจ้า ฯลฯ และ ธรรมเนียมนิยมในตัวนั้นหลักฐานก็เป็นไปในแบบแผนเดียวกัน

3.2 มีธรรมเนียมนิยมในการบรรยาย และพรรณนาอย่างเข้าแบบ เช่น การซ่อนกาก เม้มี ชมโอม แต่งตัว ชมรถ ครัวครัวญี่มือคู่ต้ายจากไป บทอัศจรรย์ วรรณกรรมเหล่านี้จะ บรรยายเรื่องคล้ายคลึงกันจนเรียกได้ว่า “เข้าแบบ”

ส่วนการตกแต่งถ้อยคำให้เกิดอรรถรส วรรณกรรมร้อยกรองของไทยในอดีต มีลักษณะ เป็นมัณฑนศิลป์ คือศิลปะในเชิงตกแต่งประดับประดา กวีไทยเน้นแห่งจิตในการตกแต่งถ้อยคำให้ ไฟแรงด้วยเสียงและให้ชาบชิ้งใจด้วยความหมาย

วรรณกรรมร้อยกรองของไทยในอดีต มุ่งศิลปะการแต่งมากกว่าเนื้อเรื่องและแนวความคิด แนวความคิดอาจชา้ำได้ กระบวนการบรรยายหรือพรรณนา ก็ชา้ำได้ แต่การเรียนเรียงถ้อยคำจะต้อง ประดิษฐ์ทั้งเสียง จังหวะ และความหมาย กล่าวได้ว่า ร้อยกรองของไทยในอดีตนี้มีลักษณะเป็น มัณฑนศิลป์ มีสำนวนประดิษฐ์ เล่นคำ เล่นความ เน้นเสียงเสนาะ และโวหารเป็นสำคัญกว่า ข้ออื่น ๆ

3.3 เป็นร้อยกรองขนาดยาว มีทั้งเรื่องเล่า (Narration) และบทพรรณนา (Description) บทใช้ขับร้องได้ การรำพันความในใจของผู้แต่งหรือของตัวละคร (Lyric) มักแทรกอยู่ในบท ขนาดยาวหรือแยกอยู่ต่างหากก็ได้

3.4 วรรณกรรมของไทยในอดีตเป็นวรรณกรรมเพื่ออารมณ์มากกว่าจะเป็นวรรณกรรม เพื่อบัญญา ผู้แต่งจะค้นแสวงคิดประดิษฐ์ของการเรียบเรียงถ้อยคำมากกว่าจะแสดงแบ่งคิดหรือบัญญาและ ความรู้ได้ แม้หนังสือทางศาสนา ก็ดำเนินตามแนวทางนี้

3.5 บทละครของไทย(ละครรำ)มีลักษณะเป็นวรรณกรรมสำหรับอ่านประเกทเจ้าเรื่อง (narration) ที่อาจปรับเปลี่ยนเป็นบทแสดงได้

3.6 วรรณกรรมทางศาสนาในอดีต ส่วนใหญ่เป็นประเกทเจ้าเรื่อง เช่น นิทานชาดก พุทธประวัติ และแทรกคำสอนประกอบ เป็นเรื่องประกอบด้วยศรัทธามากกว่าบัญญา

3.7 พุทธปรัชญาในวรรณกรรมโดยทั่วไป เป็นอย่างง่าย ๆ พื้น ๆ สำหรับคนทั่วไปจะเข้าถึงได้ เช่น ความเชื่อในความไม่เที่ยงแท้ เชื่อว่าชีวิตที่เป็นสุขอันแท้จริง คือ การอุกบัว เชื่อว่า ชีวิตนี้เป็นทุกข์ เชื่อในกรรม ฯลฯ

3.8 สำนวนโวหาร มีการเปรียบเทียบอุปมาอุปปีям (Imagery) การพูดเกินจริง (Hyperbole) อารมณ์ขัน สมัผัส การเล่นคำ สุภาษิต คติสอนใจ ฯลฯ สิ่งเหล่านี้มีในวรรณกรรมไทยเป็นลักษณะประจำและสำคัญ

3.9 พิธีกรรมต่างๆเป็นเรื่องที่ได้รับความสนใจมากและกิจเด่นอย่างต้องการให้รายละเอียด สมบูรณ์แบบ

3.10 บทพรรณนาธรรมชาติ มีความสำคัญในการแต่งร้อยกรองในอดีต กิจกรรมนา ธรรมชาติตามที่แสงเทียน และกล่าวอวยพากลีดีกวัน

3.11 บทกราบทว่างเพศ หรือบทอศจรรย์ กิจจะอธิบายละเอียดในรูปสัญญาลักษณ์ เป็นส่วนใหญ่

3.12 เรื่องเกี่ยวกับการเมือง การล้อเลียน ประชดสังคม เก็บไปไม่เลย มีปราภร แต่พระมหามนตรี (ทรัพย์) ที่เขียนเรื่อง ระเด่นล้นได้ ทำนำของบทล้อวรรณกรรมเก่า (Parody)

3.13 ศาสนา พราหมากษัตริย์ และครอบครัว เป็นสถาบันที่มีค่านิยมทางสังคมสูงยิ่ง ได้รับการกล่าวถึงอย่างยกย่องเคารพ

3.14 การเลียนแบบของกิจ ไม่ถือเป็นเรื่องเสียหาย

3.15 การรับวรรณกรรมของชาติอื่นมาเป็นของตน กิจไทยดัดแปลงและปรับปรุง จนมีลักษณะเป็นไทยแท้ สอดคล้องกับวัฒนธรรมและรสนิยมของไทย

3.16 ความอ่อนน้อมถ่อมตนของกิจ กิจถือเป็นความประพฤติที่ควรปฏิบัติ ความไม่ โอ้อวดเป็นวัฒนธรรมอันหนึ่งของคนไทย

วรรณกรรมประเกทร้อยแก้ว ก่อนได้รับอิทธิพลวรรณกรรมตะวันตก มีไม่นานนัก ผู้แต่ง มีความมุ่งหมายให้เป็นหลักฐานอย่างได้อย่างหนึ่งเท่านั้น

2. วรรณกรรมภาษาหลังที่ได้รับอิทธิพลตะวันตก

ในสมัยรัชกาลที่ 4 เป็นต้นมา วรรณกรรมไทยได้เริ่มรับอิทธิพลของตะวันตก อันเป็นผลให้มีการขยายตัวหลายประการ เช่น ในด้านรูปแบบ (form) เนื้อร้อง ภาษา สำนวน การเปลี่ยนแปลงทางวรรณกรรม พoSรุปได้ดังนี้

1. ความนิยมในวรรณกรรมสันสกฤต เจริญเพื่องฟูขึ้นอีกภาระหนึ่ง แต่ครั้งนี้โดยการแปลจากภาษาอังกฤษ

2. มีการแปล แปลง วรรณกรรมประเภทต่างๆ จากวรรณกรรมตะวันตก โดยเฉพาะจากฉบับภาษาอังกฤษ และฝรั่งเศส มีทั้งสารคดี และบันเทิงคดีแบบนานิยาย เรื่องสนและบทละครได้เริ่มมีมาตั้งแต่รัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา

3. ความเจริญด้านสื่อมวลชนที่ขึ้นตามลำดับเวลา ทั้งที่เป็นหนังสือพิมพ์รายวัน วารสาร นิตยสาร

4. ความนิยมในการเขียนร้อยกรองค่ออยู่ ลดลง ส่วนร้อยแก้วกลับเป็นประเภทของวรรณกรรมที่เจริญขึ้นอย่างรวดเร็ว และเป็นอาชีพของนักเขียนได้โดยเฉพาะสื่อมวลชนและนานิยาย

---

*กุหลาบ นลลิตะมาส, วรรณคดีไทย (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น, 2516), หน้า 193-201.

วรรณกรรมในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ เจ้าอยู่หัว อิทธิพลของตะวันตก ได้มามีส่วนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเกือบจะทุกด้าน ทั้งด้านการปกครอง การศึกษา การสื่อสาร ภาษา และความคิด ตลอดจนวรรณกรรมด้วย ทั้งนี้ เพราะรัชกาลที่ ๕ พระบรมวงศานุวงศ์ ได้รับการศึกษาอย่างชาติตะวันตก มีความรู้ภาษาอังกฤษอย่างดี ประชาชนที่ได้รับการศึกษาเกิดนิยมภาษาอังกฤษ และสนใจในความเปลี่ยนแปลงใหม่ของชาติตะวันตก ฉะนั้น ความเปลี่ยนแปลงทางวรรณกรรมที่มีมาแล้ว ตั้งแต่ในสมัยรัชกาลที่ ๔ จนในสมัยรัชกาลที่ ๕ ก็ได้เจริญรุ่งเรืองกว้างขวางยิ่งขึ้นไปอีก มีสิ่งใหม่เกิดขึ้นในวงวรรณกรรมตลอดเวลา ในสมัยรัชกาลที่ ๕ พระมหากษัตริย์ทรงพระปรีชาสามารถและสนพระทัยในวรรณกรรม นอกจากนั้นยังทรงขยายวงวรรณกรรมจากการซ่อนกักอกรสู่ประชาชนมากขึ้น มีการตั้งโรงเรียนแห่งแรกในพระบรมมหาราชวัง เมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๔ และต่อมาได้ขยายการจัดตั้งโรงเรียนออกไปทั่วทุกจังหวัด การจัดตั้งหอสมุดสำหรับนคร เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๘ การจัดตั้งโบราณคดีสมอสร เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๐ เป็นต้น กิจการหนังสือพิมพ์ก็เจริญขึ้นอย่างรวดเร็ว สิ่งเหล่านี้มีส่วนให้วรรณกรรมเปลี่ยนแปลงไป嫁กวรรณกรรมไทยในอดีตมาก

วรรณกรรมในสมัยรัชกาลที่ ๕ แยกประเภทออกเพื่อให้เห็นคุณค่าความเปลี่ยนแปลง ดังนี้

ก. ร้อยแก้ว

1. สารคดี (non-fiction) คือเรื่องที่มีเนื้อหาสาระในอันที่จะให้ความรู้ และความคิด บางเรื่องอาจจะให้ความบันเทิงด้วย แต่เป็นความบันเทิงด้านกฎหมาย

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ เจ้าอยู่หัว หนังสือประเภทสารคดีที่แพร่หลาย จัดได้ ๖ ประเภท คือ

1.1 ตำราตามสาขาวิชาการต่าง ๆ หนังสืออ่านประกอบเพื่อความรู้เพิ่มเติม และบทความคิดๆ ที่ให้ความรู้ ความคิดตามหลักฐานที่เป็นจริง สารคดีประเภทนี้ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯ เช่น ธรรมเนียมราชศรีภูมิในกรุงสยาม พระราชนิพิธ์ ลิบสองเดือน ราชศัพท์ วินิจฉัยเรื่องกฎหมายสอนน้อง พระราชนิพิธ์ เป็นต้น นอกจากพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชฯแล้ว พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้นิพนธ์สารคดี เช่น ตำนานเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้าฯ ตำนานเงินตราและป้าภูกาเริ่อง

เงินตราสยาม (ธนบัตร) ด้านหลังพุทธเจ้า ด้านล่างพระอิหร่าน ด้านล่างหน้า นิกานใบราษฎร์ อธิบายเครื่องบูชา อธิบายว่าด้วยศรีเจ้า เป็นต้น สำหรับตำราเรียนนั้น พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารย์ยางกุ้ง) ได้เขียนขึ้นหลายเล่ม เช่น นิติสารสารก พรษพฤกษา สัตวากิราน ปีกีร์น พจนานุสรณ์ ฉบับวิภาค ไวยชน์ประพันธ์ อุไยกุญจน์ เป็นต้น สารคดีประเกณี้ ให้ความรู้แก่คนไทย ในสมัยนั้นอย่างดีเยี่ยม นับได้ว่าตำราเรียนได้มีการริเริ่ม เปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้นกว่าที่ใช้กันอยู่เดิม (เดิมคือ จินดาภรณ์)

1.2 บันทึกและจดหมายเหตุ สารคดีประเกณี้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์มากกว่าเรื่องชนิดอื่น ๆ เช่น จดหมายเหตุพระราชกิจรายวัน พระราชหัตถเลขา ทรงบริหารราชการแผ่นดิน พระราชหัตถเลขา เรื่องเสด็จพระราชดำเนินประพาสฯ ไปกลับบ้าน เป็นต้น พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ นิพนธ์สารคดีประเกณี้หลายเรื่อง เช่น เที่ยวเมืองพม่า นิราศนครวัด จดหมายเหตุเรื่องเสด็จประพาสดันฯ ฯลฯ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์ฯ เชือ เจ้าฟ้า กรมพระยานริศราনุวัดติวงศ์ นิพนธ์เรื่องจดหมายระยะทางไปพิษณุโลก บันทึกเรื่องความรู้ต่าง ๆ ฯลฯ

1.3 จดหมายโดยต้อนเชิงวิชาการ ในรัชสมัยรัชกาลที่ 5 สารคดีประเกณี้มีชื่อเสียงไปทั่วโลก สารคดีประเกณี้มีชื่อเสียงไปทั่วโลก แก่ สาส์นสมเด็จ ชัชชีบันหังสือโดยต้อนทางวิชาการระหว่าง สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์ฯ เชือ เจ้าฟ้า กรมพระยานริศรา�ุวัดติวงศ์ และ พระเจ้าบรมวงศ์ฯ เชือ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ

1.4 ชีวประวัติ สารคดีประเกณี้ พระเจ้าบรมวงศ์ฯ เชือ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ นิพนธ์ขึ้น ได้แก่ ประวัติบุคคลสำคัญ ประวัติพระบรมมหาราชวัง ประวัติศาสตร์สุโขทัย ประวัติ สังเขปแห่งการจัดการศึกษาปรัชญาบันแห่งประเทศไทย ประวัติสุนทรภู่ พระราชประวัติสมเด็จพระ นเรศวร พระราชประวัติสมเด็จพระปืนเกล้า พระราชประวัติรัชกาลที่ 5 ก่อนเสวยราชฯ ฯลฯ กล่าว ได้ว่าท่านได้ค้นคว้าเรื่องราวต่าง ๆ ได้อย่างละเอียด นับว่าเป็นแบบฉบับของการค้นคว้าทางด้านประวัติศาสตร์ในสมัยต่อมา

1.5 บทวิจารณ์ บทวิจารณ์ที่มีคุณค่าในรัชสมัยรัชกาลที่ 5 ได้แก่ พระราชวิจารณ์จดหมายเหตุความทรงจำ กรมหลวงนรินทรเทวี พระราชวิจารณ์เทียนบลักษิพะพุทธศาสนาฝ่ายพินัยกับ มหาภาน พระราชวิจารณ์เรื่องพระราชพงศาวดารกับประเพณีการตั้งพระมหาอุปราช เป็นพระราชนิพนธ์ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชวิจารณ์เรื่องด้านศาสนา พระราชนิพนธ์ สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ โดยสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์ฯ เชือ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรา�ุวัดติวงศ์ บทวิจารณ์เรื่องพระอภัยณ์ ๑๐๐-๑๐๐-๒-

1.6 หนังสืออ้างอิง (reference) หนังสือประเภทนี้ได้แก่ พจนานุกรม สารานุกรม นามานุกรม หรืออภิธานค่างๆ หนังสืออ้างอิงในรัชสมัยรัชกาลที่ 5 ที่สำคัญ ได้แก่ อักษรภาษาศัพท์ (Dictionary of Siamese Language) หมวดลักษณะ รวมรวมพิมพ์ เมื่อ พ.ศ. 2416 ซึ่งเป็นปทานุกรมไทยเล่มแรก ศิริพจนกากไทย เป็นปทานุกรมภาษาไทย อังกฤษ ฝรั่งเศส หมวดเจนี ปาเลวัช รวมรวมพิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2439 คำมูลสรรพจนานุไทย เป็นปทานุกรมอังกฤษ ไทย หมวดแซมมวล 40 สมิตร รวมรวมพิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2443 ติกขันนารี ภาษาอังกฤษแปลเป็นภาษาไทยหลวงรัตนนาญปฏิ (ลงบ สุจิตกุล) รวมรวมพิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2444 แสดงให้เห็นว่าประชาชนสนใจภาษาค่างประเทศมากขึ้น จึงมีหนังสืออ้างอิงเพื่อช่วยให้การเรียนรู้ภาษาค่างประเทศได้แตกฉาน

2. บันเทิงคดี (fiction) คือเรื่องที่คิดแต่งขึ้น โดยผู้แต่งเจตนาจะให้ความเพลิดเพลินแก่ผู้อ่านเป็นประการแรก ความรู้เป็นสิ่งสำคัญรองลงมา วรรณกรรมประเภทนี้ ในภาษาไทยแต่เดิมเรียกว่าเรื่องอ่านเล่น

ในรัชสมัยรัชกาลที่ 5 หนังสือประเภทบันเทิงคดีแบบตะวันตก เพิ่งเกิดขึ้นในตอนปลายรัชกาลที่ 5 นี้เอง

วรรณกรรมประเภทบันเทิงคดีในสมัยรัชกาลที่ 5 มี 2 ประเภท คือ

2.1 นวนิยาย (Novel) วรรณกรรมประเภทบันเทิงคดีในต้นรัชกาลที่ 5 ได้แก่นิทานอิงพงคาวดารจีน นิทานค้ากอลอน ซึ่งเป็นเรื่องประโลมโลก หรือเรื่องจักร ฯ วงศ์ฯ ครั้นถึงตอนปลายรัชกาลที่ 5 ได้มีผู้กลับจากการศึกษาในต่างประเทศ โดยเฉพาะจากทวีปยุโรป ได้นำแบบแผนการประพันธ์แนวใหม่เข้ามา ประกอบกับการศึกษาภาษาในประเทศเจริญขึ้น ทำให้มีผู้สนใจอ่านหนังสือและเขียนหนังสือกันอย่างกว้างขวาง นวนิยายไทยที่เกิดขึ้นเรื่องแรก ได้แก่เรื่อง ความพยานพาท ซึ่งแม่วัน (พระยาสุรินทรชา—nak yung วิเศษกุล) ได้เปลี่ยนนวนิยายภาษาอังกฤษ เรื่อง Vendetta ของ Marie Corelli เมื่อลังพิมพ์ในหนังสือลักษณะไทย ทำให้เกิดความตื่นเต้นและเป็นที่สนใจของผู้อ่านมาก ต่อมาจึงเกิดนวนิยายเรื่องใหม่เลียนแบบขึ้นคือ เรื่องความไม่พยานพาท แต่งโดยหลวงวิลาศปริวัตร (เหลี่ยม วินทุพรามณกุล) ชุดนิทานทองอิน เป็นประเภทอาชญากรรม พระบาทสมเด็จพระปรมกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์ขึ้นในนามแห่ง “นายแก้ว นายขวัญ” นวนิยายผจญภัยกึ่งนวนิยายรักคือ เรื่องดาวหวาน เป็น พะนิพนธ์ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์ พงศ์ ใช้นามปากกว่า ประเสริฐอักษร และมีนวนิยายเชิงรักโศก ซึ่งมุ่งแสดงชนบทรวมเนื้อym ประเพณีและชีวิตร้าวไทย อีกเรื่องหนึ่งคือ เรื่องพ่อแดง (Po Dang) เขียนเป็นภาษาฝรั่งเศสโดย หลุยส์ริวาร์

นวนิยายในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ที่ส่วนใหญ่ได้แก้ไขความคิดมาจากการประเทศตะวันตก มีทั้งเรื่องแปลและเรื่องที่เลียนแบบขึ้น ดังกล่าวแล้ว ส่วนนวนิยายเกี่ยวกับความรักแท้ ๆ ยังไม่มี เพราะผู้อ่านและผู้ประพันธ์ยังไม่นิยม

2.2 เรื่องสั้น (short story) เรื่องสั้นนี้มีกำเนิดในประเทศไทยก่อนนานาชาติในตอนปลายรัชกาลที่ 5 บรรดากรรมาไทยประเทศตะวันตกได้เปลี่ยนแปลงไปมาก แบบแผนการประพันธ์เรื่องอ่านเล่น ซึ่งเดิมเป็นนิทาน และปกรณ์ ได้เปลี่ยนมาแต่งตามแบบแผนของวรรณกรรมประเทศ เรื่องสั้นตะวันตก

นักเขียนเรื่องสั้นที่มีชื่อเสียงยุคแรก คือ กรมหลวงพิชิตปิริชากร ที่เขียนเรื่อง สนุกนัก พระเจ้าบรมวงศ์ที่柔和 กรมพระนราธิปปะประพันธ์พงศ์ นิพนธ์เรื่อง อิล่องบ้อยแอก เรื่องตามอุดสอดตาเห็น เรื่องยังไงอ่อนน้อมเป็นสาวทิมก ก เรื่องลูกอินทร์ และเรื่องสร้อยคอหอย สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพนิพนธ์เรื่องปลัดถ่ายลุย เรื่องนิทาน เรื่องโข่ง เรื่องชี้ช้างจับตีกนเณ เรื่องสั้น ได้รับความนิยมจากผู้อ่านมากขึ้น จะนั่นจึงมีเรื่องสั้นตีพิมพ์อยู่ในหนังสือพิมพ์และวารสารในสมัยนั้น เป็นประจำ

๗. ร้อยกรอง

แม้ว่าการแต่งร้อยกรองในสมัยรัชกาลที่ 5 จะลดความนิยมลง เพราะมีร้อยแก้วเข้ามายแทน ที่ แต่ก็ว่าจะผู้อ่านก็ยังนิยมร้อยกรองอยู่ จะเห็นได้จากพิธีต่าง ๆ เช่น พิธีกล่อมช้าง การเหี้วอ การทรงเครื่องให้หมู ๆ ฯลฯ เคยใช้ร้อยกรองเป็นบทบัตรองในรัชสมัยรัชกาลที่ 5 ก็ยังคงใช้ต่อมา นอกจากนี้ โคลง ฉันท์ กากหย์ กลอน ที่เคยนิยมกันในอดีต สมัยรัชกาลที่ 5 ก็ยังนิยมอยู่ พอจะแยกตามลักษณะคำประพันธ์ได้ ดังนี้

๑. กາพຍ

- กາพຍเหี้วอ พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช

๒. กลอน

พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช

- กลอนไดอารีชีมทราบ
- ตามเสด็จไกรโยค
- กลอนนารีมย์ (ลงในหนังสือนารีมย์)

พระราชนิพนธ์ สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ

- บทดอกสร้อยสุภาษีด

พระนิพนธ์ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์

- กลอนนิยายอาหรับราตรี
- คำกลอนเรื่องสิทธิเสรีภาพและสมภาพพลเมืองคล้อยตามธรรมชาติ

3. กลอนเสภา

- เสภาอาบูหะชัน แต่ในสมัยรัชกาลที่ 5 มีผู้แต่ง 11 คน เช่น หลวงจักรปานี (ฤกษ์) พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารย์กุร) เป็นต้น

4. สักวา

- สักวาเล่นที่ห้องพระมหาศ ในสมัยรัชกาลที่ 5 พ.ศ. 2415

5. นิราศ

พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

- โคลงนิราศท้าวสุภัตติการภักดี
- นิราศรัตนะ

คุณพุ่ม

- นิราศวังบังยี่ขัน

หลวงจักรปานี (ฤกษ์)

- นิราศปภวี นิราศทวาราวดี นิราศพะปฐม

หลวงธรรมากิมณฑ์

- นิราศวัดรวม

หลวงพัฒนพงศ์ภักดี

- นิราศหนองคาย

หลวงนรเนติบัญชาภิจ

- นิราศตั้งเกีย

6. โคลง

พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

- โคลงพิธีถือน้ำแลกเชนทรัศวสนาน
- โคลงพระราชพิธีแห่โสกันต์
- โคลงเรื่องรามเกียรตี
- โคลงสุภาษิต

๗๗๖

พระนิพนธ์ สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ

- วชิรญาณสุภาษิต
- โคลงรามเกียรต์ ตอนสุกรีพหักฉัตรและปล่อยม้าอุปการ

พระนิพนธ์ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์

- รุ่นยาค
- โคลงภาษีใหม่

7. ฉันท์

พระนิพนธ์ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์

- คำฉันท์ดุษฎีสังเวยกล่อมเลกาพย์ขับไม้บ่าเรือพระเศวตคชาเดชน์ดิลก

พระยาศรีสุนทราบไวหาร (น้อย อ贾าริยางกูร)

- วรรณพฤติคำฉันท์
- ฉันท์กล่อมชังในรัชกาลที่ ๕

8. ลิลิต

พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

- ลิลิตนิกราชคริต

พระนิพนธ์ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์

- ลิลิตมหาภูภราษฎรคุณานุสรณ์
- ลิลิตคำานานพระแท่นมนังคศิลาปات

พระนิพนธ์ กรมพระป่าวเรศริยลงกรณ์

- ลิลิตพงศาวดารเหนือ

ค. บทลงคร

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ได้ทรงพระบุณนำรุ่งการละคร เช่นเดียวกับในรัชกาลก่อน ๆ การละครในสมัยนี้เป็นที่นิยมมาก พระบรมวงศานุวงศ์และขุนนางชั้นผู้ใหญ่ต่างมีคณะละครประกอบกัน เกิดคณะละครที่มีชื่อเสียงขึ้นหลายคณะ เช่น คณะของเจ้าพระยา เทเวศรวงค์วิวัฒน์ และคณะของเจ้าพระยามหินทรศักดิ์ชาร์ง เป็นต้น ในรัชกาลนี้มีละครแบบใหม่ เกิดขึ้นหลายประเภทด้วยการปรับปรุงแก้ไขจากแนวการแสดงที่มีมาแต่เดิม ผสมกับแนวทางที่ได้รับ มาจากตะวันตก

การละครในสมัยรัชกาลที่ 5 แบ่งออกได้ 3 ประเภท คือ

1. ละครรำ คือ ละครที่ใช้ศิลปกรรมรำดำเนินเรื่อง แบ่งออกได้ 2 ชนิด คือ

1.1 ละครใน เป็นละครผู้หญิงล้วน มีได้แต่ของหลวงซึ่งเป็นต้นแบบของละครอื่น ๆ มีเล่นมาตั้งแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยา นิยมเล่น 3 เรื่อง คือ อุณรุท รามเกียรต และอิเหนา ในสมัยรัชกาลที่ 5 ละครในได้แสดงเป็นพิเศษครั้งหนึ่ง เมื่อ พ.ศ. 2440 ในงานสมโภช พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวแสดงด้วยกลับจากประเทศยุโรป แสดงที่สวนศิวาราม ริมประตูแมลงราชกิจ เมื่อวันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2440 แสดงเรื่องอิเหนา ตอนอิเหนาผู้ท้าท่าวด้าหา และตอนบวงสรวงขึ้นรำ เมื่อใช้บน ตัวละครล้วนเป็นผู้มีบรรดาศักดิ์สูง ครั้งต่อมาจึงไม่ได้ให้แสดงอีก ถ้าจะทอดพระเนตร ละครก็โปรดให้หาละครผู้อื่นเข้ามาเล่นจนตลอดรัชกาล

1.2 ละครนอก เป็นละครที่เล่นกันในพื้นเมือง แต่เดิมใช้ผู้ชายแสดงล้วน เพียงจะประกอบพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ผู้อ่อนหัดละครผู้หญิงได้ในรัชกาลที่ 4 ละครนอกจึงเล่นรวมกันได้ทั้งชายและหญิง ละครนอกเล่นเรื่องอื่น ๆ ได้ ยกเว้น 3 เรื่อง ที่ละครในเล่น เรื่องที่ละครนอกนิยมเล่น ได้แก่ สังขทอง ไกรทอง ไซเชษฐ์ มนีพิชัย คาวี พิกุลทอง การะเกด มโนहรา ไม่งบ่า สุวรรณหงษ์ ฯลฯ บทละครนอกที่ปรากฏในสมัยรัชกาลที่ 5 คือ กรมพระราชวังบวรสถานมงคล ทรงพระนิพนธ์เรื่องพระสมุทร บทละครของเจ้าพระยาเทเวศรวงศ์วิวัฒน์ แต่งเรื่องนารายณ์ สิงป่างบางตอน พระอภัยมณีบางตอน และเรื่องพระลอด

1.3 ละครชาตรี ละครชาตรีมีเล่นในมณฑลนครศรีธรรมราช เรียกว่ามโนหรา ตามตำนานของละครโนห์ชาตรี ปรากฏว่าเดิมนั้น พระเทพสิงขร บุตรของนางครีคงคานหัดเล่นละครที่ในกรุงศรีอยุธยา ขุนศรท ธราเป็นตัวละครของพระเทพสิงขร ได้พาแบบแพนละครไปหัดขึ้นในเมืองนครศรีธรรมราชจึงได้เล่นเป็นแบบละครชาตรีสืบมา

2. ละครรำที่ปรับปรุงขึ้นใหม่ มี 2 ชนิด คือ

2.1 ละครดีก์ด้ำบระพ์ ละครดีก์ด้ำบระพ์เป็นละครรำที่เจ้าพระยาเทเวศรวงศ์วิวัฒน์ (ม.ร.ว. หลาน กุญชร) และสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรา努วัตติวงศ์ ได้ร่วมกันปรับปรุงจากละครรำของเดิม ครั้งแรกเจ้าพระยาเทเวศรฯ ได้ใช้ชื่อ ดีก์ด้ำบระพ์ สำหรับเรียก โรงละครและคณะละครของท่าน เพราะไม่ประสงค์จะให้เรียกว่า ละครเจ้าพระยาเทเวศรฯ แต่ละครดีก์ด้ำบระพ์ปรากฏขึ้นพร้อมละครบแบบใหม่ คนทั่วไปจึงเอาชื่อละครและคณะละครไปเรียกเป็นชื่อของละครชนิดใหม่

เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดการเล่น ค้อนเสิตสำหรับแขกเมืองขึ้น เจ้าพระยาเทเวศรฯ ได้ทูลเชิญ สมเด็จเจ้าฟ้าฯ กรมพระยานริศรา-

วัดดิวงศ์ ขอให้ทรงช่วยอำนวยการจัดคอนเสิร์ตให้เป็นไปตามพระราชประสงค์ สมเด็จเจ้าฟ้าฯ กรมพระยานริศฯ ทรงเลือกบทเพลง ดนตรี และทรงอำนวยการซ้อมให้ คอนเสิร์ตที่เล่นในระยะแรกนั้น ฝ่ายชายและฝ่ายหญิงขับร้องประสานเสียงเข้ากับเครื่องปีพายย์ ต่อมา สมเด็จเจ้าฟ้าฯ กรมพระยานริศฯ ทรงปรับปรุงการร้องคอนเสิร์ตให้เป็นรื่องเดียวกัน ก็โดยทรงนำบทพระราชนิพนธ์ เรื่องรามเกียรติ และอิเหนาปรับปรุงเป็นบทร้อง ให้เป็นเรื่องราวประหนึ่งนิทานประกอบด้วยเพลงหน้าพายย์ที่ใช้ในโขนละคร ขนาดบรรเลงจบภายใน 1 ชั่วโมง ผู้พึงเรียก “เพลงดับ” ที่บรรเลงเป็นเรื่องราวนี้ว่า “ลงทะเบิด” เผรاةพึงแล้วบังเกิดจินตนาการเห็นภาพโขนละครตอนนั้นๆ ต่อมาเจ้าพระยาเทเวศรฯ คิดปรับปรุงการแสดงคอนเสิร์ตโดยจัดให้มีตัวละครรำเข้ากับเพลงคอนเสิร์ต เรื่องที่เล่นคือเรื่อง Narayana Puranam แสดงถวายให้พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระเนตร การแสดงครั้งนั้นนับเป็นครั้งเดียวของละครดีก์ดำเนินรรพ์

พ.ศ. 2424 เจ้าพระยาเทเวศรฯ เดินทางไปยุโรปและมีโอกาสชมโอเปร่า (Opera) เมื่อกลับมาจึงทูลเชิญ สมเด็จเจ้าฟ้าฯ กรมพระยานริศฯ ร่วมกันปรับปรุงละครคอนเสิร์ตให้เป็นแบบโอเปรารอย่างไทยๆ โดยสมเด็จเจ้าฟ้าฯ กรมพระยานริศฯ ทรงมีหน้าที่แต่งบท ออกรูปแบบจาก ควบคุมทางด้านศิลปะ เจ้าพระยาเทเวศรฯ เป็นเจ้าของโรงละคร คณะละครบ และควบคุมบังคับบัญชา กิจการทั่วไป กับมีผู้ช่วยอีก 3 ท่าน คือ หม่องเข้ม กุญชร มีหน้าที่ควบคุมฝึกหัดคิดทำรำ หลงเสนาะดุริยางค์ (ห้องดี) มีหน้าที่ควบคุมฝึกหัดวิธีขับร้อง พระประดิษฐ์ไไฟเราะ (ตาด) มีหน้าที่ควบคุมและคิดจัดดนตรี การเล่นละครดีก์ดำเนินรรพ์ครั้งนั้นเป็นที่นิยมของคนทั่วไป แต่ในระยะหลังๆ เจ้าพระยาเทเวศรฯ ป่วยทุพพลภาพและสมเด็จเจ้าฟ้าฯ กรมพระยานริศฯ ทรงมีภารกิจในการราชการมาก กิจการละครบจึงเสื่อมลง และในที่สุดก็เลิกแสดงในปี พ.ศ. 2452

บทพระราชนิพนธ์ละครดีก์ดำเนินรรพ์และบทคอนเสิร์ตของสมเด็จเจ้าฟ้าฯ กรมพระยานริศฯ

1. ชุมนุมบทละคร และบทคอนเสิร์ต
2. บทมหรือร้องประสมวงคอนเสิร์ต
3. บทละครดีก์ดำเนินรรพ์เรื่อง คาวี
4. บทละครดีก์ดำเนินรรพ์ เรื่องสังข์ทอง
5. บทละครดีก์ดำเนินรรพ์ เรื่องอิเหนา

2.2 ละครพันทาง เป็นละครรำแบบใหม่ที่พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ทรงดัดแปลงจากการแสดงละครพงคาวดราชาติต่างๆ ของเจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรง มีการปรับปรุงเพลงและวิธีการเล่นเสียใหม่ โดยนำศิลปะทางดนตรีและขับร้องกับพื้นรำประเกทต่างๆ

แทรกผสมเข้าไปเพื่อให้น่าดูน่าพึง แต่คงปรับปรุงไปในทางนอกอย่างแบบละครนอก ตรงกันข้ามกับ ละครประเพณีที่เรียกว่าดีก์ดำเนินรพช์ซึ่งปรับปรุงไปในทางในอย่างแบบละครใน ทำรำที่ดัดแปลงเพิ่มเติม คือเอามาจากกิริยาท่าทางของชาตินั้น ๆ ประกอบกับท่าทีของสามัญชน เพลงที่ร้องก็เป็นเพลงจำพวก เพลงภาษาที่ดัดแปลงมาจากเพลงของชนชาติต่าง ๆ

บทละครพันทางที่ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปฯ ทรงนิพนธ์ขึ้น เช่น เรื่อง พะลω และราชาริราช เป็นต้น

3. ละครร้อง ละครร้องคือ ละครที่ใช้ศิลปะการร้องดำเนินเรื่อง เป็นละครแบบใหม่ที่ได้รับอิทธิพลจากละครตะวันตก มีกำเนิดในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ละครร้องแบ่งได้ 2 ประเภท คือ

3.1 ละครร้องล้วน ๆ ละครร้องล้วน ๆ เป็นละครที่ดำเนินเรื่องด้วยการร้อง ไม่มีคำพูดสามัญแทรกเลย ด้วยครใช้ท่าทีอย่างสามัญชน หรืออาจมีการรำแทรกบ้างก็ได้ การแต่งกายแต่งอย่างเครื่องน้อยหรือพันทาง ปีพาทย์กใช้ปีพาทย์เม่นวม มีการเปลี่ยนจากตามท้องเรื่อง

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเลียนแบบจากละครอุปรากร ที่เรียกว่า Operatic Libretto กำหนดให้ตัวละครขับร้องบทตอนโดยต่อกัน และถูกเรียกเป็นทำงแทนการพูดซึ่งตรงข้ามกับวิธีแสดงของละครพูด

3.2 ละครร้องสลับพูด มีทั้งร้องและพูด แต่ยังถือการร้องเป็นส่วนสำคัญในการดำเนินเรื่องการพูดเป็นการแทรกเข้ามาและพูดทวนบทท้องเป็นการร่ายความ ละครประเพณีคนรู้จักในชื่อว่า “ละครปรีดาลัย” ละครร้องสลับพูดนี้ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ได้แนวคิดมาจากละครรังสawan (Malay opera) มีโครงสร้างในกรุงเทพฯ โรงที่เล่นอยู่ข้างวังบูรพา กรมพระนราธิปฯ ดัดแปลงแก้ไขเป็นละครร้อง เปิดเล่นที่โรงละครปรีดาลัย แล้วคนอื่นก็เออย่างไปเล่นบ้าง

บทประพันธ์ละครร้องสลับพูดซึ่งเป็นพระนิพนธ์ของกรมพระนราธิปฯ ได้แก่ สาวเครือพื้น เครือรองค์ ตุกตายอตวัก เจ้าลาย สีป้อมินทร์ โคงรบอง สีหาราชเดโช ขวดแก้วเจียรใน และมหาราชวงศ์พม่า เป็นต้น

4. ละครพูด ละครพูดเป็นละครที่ใช้ศิลปะการพูดดำเนินเรื่อง เป็นละครประเภทหนึ่งที่ได้รับความนิยมมาก ดำเนินเรื่องด้วยการพูด ท่าทางที่แสดงประกอบเป็นไปตามธรรมชาติ แต่มีฉากและเปลี่ยนจากตามท้องเรื่อง เรื่องที่แสดงอาจจะแต่งขึ้นหรือดัดแปลงมาจากเรื่องของต่างประเทศก็ได้

เมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระปุฒาจารย์ฯ ทรงจัดการแสดงละครพุทธภาษาอังกฤษ ณ วิทยาเขตพระเนตร โดยให้เจ้านายและข้าราชการที่ศึกษาวิชาจากยุโรปแสดงเรื่อง The Merchant of Venice ของ William Shakespeare I จาก คือ ตอนแล้วน่อ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาเจ้าอยู่หัว ขณะทรงศึกษาอยู่ในยุโรป ได้ทรงแสดงละครพุทธร่วมกับเจ้านายและนักเรียนไทย ที่เมืองเจนีวา พ.ศ. 2440 เรื่องที่แสดง คือ เรื่องมิตรแท้

ในปี พ.ศ. 2448 สามัคคยาจารย์สโนสร จัดการแสดงละครพุทธวาย พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาเจ้าอยู่หัว เนื่องในวาระตีคล้ายวันพระราชสมภพ ลัครถที่แสดงนั้นเป็นประเภทเริงรมย์ 2 เรื่อง คือ เรื่องแม่ทรีรัว และบอยใหม่ เป็นบทประพันธ์ของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี และในปีเดียวกันนั้นเอง พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาเจ้าอยู่หัว ทรงจัดให้สมโรมทีบัญญากแสดงละครพุทธให้สามัคคยาจารย์ดูเป็นการตอบแทนบ้าง ในปี พ.ศ. 2449 จึงโปรดให้สร้างโรงละครขึ้นในพระราชอุทยานสรายรัมย์ ดังชื่อคณะละครว่า “คณะศรีอยุธยาราม”

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาเจ้าอยู่หัว ได้ทรงร่วมแสดงละครพุทธ เนื่องในงานพิธีเฉลิมพระชนมพรรษา สมเด็จพระบรมราชชนนี เมื่อวันที่ 2 มกราคม พ.ศ. 2449 เวลาบ่าย เวลา ปล่องแก่ เป็นบทประพันธ์ที่ นายบัว วิเศษกุล แต่งถวายให้ทรงแก้ไข พระองค์โปรดเป็นตัวหละเกียรติคุณเครรชิต ลัครถในสมัยพระบาทสมเด็จพระปุฒาจารย์ฯ บังไส่เพื่อชลามนัก จนถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาเจ้าอยู่หัว จึงเป็นที่นิยมมากขึ้น

๓. สื่อมวลชน

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว หมอบลัดเบดี้ (Bradley) ได้ออกหนังสือพิมพ์ฉบับแรก ในปี พ.ศ. 2387 คือหนังสือบางกอกกรีคอร์เดอร์ (Bangkok Recorder) ตีพิมพ์เป็นภาษาไทย เป็นหนังสือพิมพ์รายบัญชีสำหรับแกลงข่าว ออกอยู่ประมาณ 1 ปี ก็เลิกกิจการหนังสือพิมพ์อีกฉบับหนึ่งที่ออกในรัชกาลนี้ คือ บางกอกคอลอนเดอร์ (Bangkok Calendar) พ.ศ. 2390 — 2393 เป็นของหมอนันดเล (Chandler)

ครั้นต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 4 พระบาทสมเด็จพระปุฒาจารย์ฯ โปรดให้ออกหนังสือราชการในราชสำนัก เมื่อ พ.ศ. 2401 คือ หนังสือราชกิจจานุเบกษา เพื่อชี้แจงข่าวต่างๆ ที่หนังสือพิมพ์ฉบับอื่นๆ พิมพ์คลาดเคลื่อนบ้าง เพื่อทรงได้อ่านบทวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับกิจการบ้านเมืองบ้าง เพื่อประกาศกฎหมายที่พระองค์ทรงประกาศใช้บ้าง และเพื่อแจ้งข่าวการบริหารพระราชกิจทางการบ้านเมืองให้ราษฎรได้ทราบทั่วทั้ง แต่หนังสือราชกิจจานุเบกษา ออกอยู่ได้เป็นเดือนๆ เล็กและมาออกใหม่ในสมัยพระบาทสมเด็จพระปุฒาจารย์ฯ เมื่อ พ.ศ. 2417 หนังสือพิมพ์ของ

พวกมิชชันนารี ได้แก่ บางกอกรีคอร์เดอร์ (Bangkok Recorder) ซึ่งออกเป็นครั้งที่ 2 มีทั้งฉบับภาษาไทย และภาษาอังกฤษ (พ.ศ. 2408) เป็นของหมอบลัดเลย์ เป็นหนังสือรายสัปดาห์ นักจากหนังสือเล่มนี้แล้วบังมีหนังสือพิมพ์อีก ๕ เล่ม คือ บางกอกคาเลนเดอร์ (Bangkok Calendar) เป็นหนังสือพิมพ์รายปี ออกแต่ พ.ศ. 2402—2416 ในหนังสือเล่มนี้ มีเรื่องข่าวสารการเมืองทั้งของไทยและต่างประเทศ ข่าวสังคมในกรุงเทพฯ ข่าวเศรษฐกิจและการค้า ข่าวเกี่ยวกับชาวบุรุษ ความรู้เรื่องพงศาวดารไทย ฯลฯ Siam Weekly Monitor ดำเนินการโดย Sd' Encourt หมอบลัดเลย์เป็นเจ้าของ เป็นหนังสือรายสัปดาห์ ออกเมื่อ พ.ศ. 2409 และเลิกในปี พ.ศ. 2411 สยามไทม์วิคส์ (Siam Times Weekly) เป็นหนังสือรายสัปดาห์ หมอบันดเล เป็นเจ้าของ ออกเมื่อ พ.ศ. 2407 แล้วก็เลิกในปีนั้น บางกอกเพรส (Bangkok Press) เป็นหนังสือรายสัปดาห์ ไม่ทราบเจ้าของ บางกอกซัมมาเรีย (Bangkok Summary) เป็นหนังสือรายสัปดาห์ ออกเมื่อ พ.ศ. 2411 ปีเดียวกันนี้เลิก

ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ ๕ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเห็นคุณค่าของ การพิมพ์หนังสือมากขึ้น เพราะหนังสือพิมพ์จะช่วยให้การศึกษาแก่ประชาชน พระองค์จึงทรงสนับสนุนกิจการพิมพ์ให้สืบอย่างกว้างขวาง พระองค์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ออกหนังสือพิมพ์ราชกิจจานุเบกษา ในปี พ.ศ. 2417 ออกมาได้ ๕ ปีก็หยุดไปอีก ใน พ.ศ. 2422—2432 จากนั้นจึงออกต่อเนื่อymาจนถึงปัจจุบันนี้

นอกจากหนังสือราชกิจจานุเบกษาแล้วบังมีหนังสือพิมพ์ที่สำคัญอีกฉบับหนึ่งคือ หนังสือวชิรญาณเป็นหนังสือที่มีคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์และวรรณคดี ออกเมื่อ พ.ศ. 2427 หนังสือวชิรญาณ มี ๓ ชนิด คือ

1. หนังสือวชิรญาณวิเศษ เป็นหนังสือออกข่าว ออกรวันละตั้งแต่กับวันพุธทั้งหมด
2. หนังสือวชิรญาณรายเดือน ออกเดือนละเล่ม
3. หนังสือวชิรญาณบัญชา เป็นหนังสือตอนบัญชาที่สามาชิกถาม ออกไม่มีกำหนดเวลา หากมีบัญชาภาระเมื่อไรก็ออกเมื่อนั้น

หนังสือพิมพ์ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีทั้งประเภทรายวัน รายสัปดาห์ รายทศ รายบัญชี รายเดือนและรายคาน หนังสือพิมพ์ฉบับที่สำคัญๆ ในสมัยรัชกาลที่ ๕ มีดังนี้

1. ครุโโนวาท เริ่มออกเมื่อวันที่ ๗ กรกฎาคม ๒๔๑๗ พระองค์เจ้าเกษมสันต์สิภาคัยเป็นเจ้าของและบรรณาธิการ เป็นหนังสือพิมพ์รายสัปดาห์ มีเรื่องข่าวสารการเมืองทั้งไทยและต่างประเทศ โฆษณาสินค้า ตำราและวิชาการ กวี นิทาน และข่าวทั่วไป ออกได้ ๑ ปีก็เลิก

2. ข่าวราชการ เริ่มออกเมื่อวันที่ 26 กันยายน 2418 ใช้ชื่อว่า Court ต่อมาเปลี่ยนเป็น ชื่อว่า ข่าวราชการ สมเด็จเจ้าฟ้า กรมพระยาภาณุพันธุวงศ์วรเดช เป็นเจ้าของและบรรณาธิการ เป็นหนังสือพิมพ์รายวัน มีเรื่องข่าวในพระราชสำนัก ข่าวเหตุการณ์บ้านเมือง พระราชพิธีต่างๆ การได้รับพระราชทานเลื่อนยศ เลื่อนบรรดาศักดิ์ฯ ฯ ลักษณะการในปี พ.ศ. 2419

หนังสือพิมพ์รายวันในสมัยนี้มีอักษรไทยฉบับ เช่น หนังสือพิมพ์สารราชภูมิ บริษัทสยาม ออฟเชอร์เวอร์ จำกัดสินใช้เป็นเจ้าของ พ.ศ. 2436 – 2466 หนังสือพิมพ์จีโนสยามวารสารที่ นายเชี่ยวสุคเส็ง สินัญเรือง เป็นเจ้าของ พ.ศ. 2450 – 2466 หนังสือพิมพ์กรุงเทพเดลิเมล์ของบริษัท สยามพรีเพรส พ.ศ. 2451 – 2476

หนังสือพิมพ์ราย 3 วัน ได้แก่หนังสือสยามไมตรี และกุมารวิทยา หนังสือพิมพ์รายสัปดาห์ ได้แก่ สยามวิกิลีแอ็ดเวอర์ไซเชอร์ (Siam Weekly Advertiser) ครุฑโภวท วชิรญาณวิเศษ วชิรญาณ บางกอกสมัย อุਮภาสมัย ข่าวติดตาม เป็นต้น หนังสือพิมพ์รายบังคับ ได้แก่ ตุลวิภาคพจนกิจ วิทยาจารย์ สำราญวิทยา ประดู่ใหม่ เป็นต้น หนังสือพิมพ์รายเดือน ได้แก่ เทศกิษา กุลสตรี ทวีปอุณา ลักษณ์วิทยา ศจก.วิทยา สยามปะระเกทสุนทรราชพิเศษ หนังสือพิมพ์ราย 3 เดือน ได้แก่ สยามรีโพสต์วี

3. สยามปะระเกทสุนทรราชพิเศษ ออกรือเดือนธันวาคม พ.ศ. 2440 ก.ศ.ร. กุหลาบ เป็นเจ้าของและผู้จัดพิมพ์ เป็นหนังสือรายเดือน เนื้อเรื่องเป็นการตอบบัญชา เรื่องเกี่ยวกับโบราณคดี และลักษณะธรรมเนียมต่างๆ

4. ตุลวิภาคพจนกิจ ออกรือวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2443 ต.ว.ส. วัฒนาโก (นายเทียน โปรดทียรน์) เป็นเจ้าของและผู้จัดพิมพ์ เป็นหนังสือพิมพ์รายบังคับ เนื้อเรื่องเกี่ยวกับ ศาสนา การเมือง เศรษฐกิจ วรรณคดี และการวิจารณ์เหตุการณ์บ้านเมือง

วรรณกรรมในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นวรรณกรรมที่ได้แนวความคิดของตะวันตกเข้ามายังแบบแผนด้วยเดิมสมก砻กัลังกับแบบของตะวันตก จะเห็นได้ว่า วรรณกรรมรุ่นใหม่ประยุกต์แบบแผนด้วยเดิมสมก砻กัลังกับแบบของตะวันตก จะเห็นได้ว่า วรรณกรรม ประเภททั้งคันน์ ได้ปรับปรุงแก้ไขเป็นละครแบบใหม่ขึ้น ส่วนวรรณกรรมประเภทนวนิยาย เรื่องสั้น ก็แพร่หลายและเป็นที่นิยมในหมู่ประชาชนมากขึ้นด้วย ทำให้ผู้อ่านนิยมโดยทั่วไป จึงกล่าวได้ว่า ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว วรรณกรรมประเภทร้อยแก้วได้เพื่องฟุ้นฟื้น อย่างเห็นได้ชัดเป็นรากฐานให้วรรณกรรมประเภทนี้ เจริญรุ่งเรืองมานานถึงปัจจุบัน

สรุปสาระสำคัญในบทที่ 1

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เจ้าอยู่หัว ทรงเป็นพระราชโอรสองค์ที่ 4 ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช กับสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยาม พระบรมราชโขน นเรศวร เมื่อวันที่ 20 กันยายน พ.ศ. 2396 ทรงศึกษาเล่าเรียนภาษาบาลี การยิงปืน นวยปล้ำ กระเบื้องดินเผา ศิลปะ สถาปัตยกรรม ฯลฯ และภาษาอังกฤษ เป็นอย่างดี เมื่อพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เสด็จฯ ทรงเยือนประเทศอังกฤษ ได้เสด็จขึ้นกรุงราชาสมบูรณ์ แต่เนื่องจากยังทรงพระเยาว์จึงได้มีเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์เป็นผู้สำเร็จราชการแทน

ครั้นพระองค์ทรงมีพระชนมพรรษาครบพันวัน จึงได้ทรงพ้นวุช 15 วันและเมื่อลาพ้นวุช แล้ว จึงได้ทำพิธีบรมราชาภิเษกปกครองบ้านเมืองมีสิทธิขาดเต็มที่ ได้ทรงพัฒนาประเทศไทยให้เจริญก้าวหน้าขึ้นทุกด้าน เช่น การจัดการศึกษาแบบใหม่ การสร้างทางรถไฟและถนนหลวง การไปรษณีย์โทรเลข การจัดตั้งกระทรวงต่างๆ การจัดตั้งเทศบาลและสุขาภิบาล การเลิกทาส และการนำประเทศให้พ้นภัยจากการล่าอาณา尼คิมของชาวตะวันตก

ลักษณะของวรรณกรรมไทยก่อนได้รับอิทธิพลตะวันตก มีดังนี้ คือ

1. ลักษณะการแต่ง นิยมร้อยกรองมากกว่าร้อยแก้ว
2. เนื้อเรื่องอยู่ในวงแคบ ผู้แต่งเน้นศิลปะของการเรียนเรียงมากกว่าเนื้อเรื่อง
3. ธรรมเนียมนิยมในการแต่ง จะมีบทประ唠มบท และมีโครงสร้างเป็นแบบแผน อย่างที่เรียกว่า เช้าແມ มีการพรรณนาที่เป็นลักษณะเดียวกัน

ส่วนลักษณะของวรรณกรรมไทยภายหลังที่ได้รับอิทธิพลตะวันตกแล้ว เป็นดังนี้ คือ

1. มีการแปลวรรณกรรมสันสกฤตจากภาษาอังกฤษ
2. มีการแปลและแปลงวรรณกรรมประเทศต่างๆ จากวรรณกรรมตะวันตกมีวรรณกรรมใหม่เกิดขึ้น เช่น นวนิยายและเรื่องสั้น
3. ความเจริญด้านสื่อมวลชนมีมากขึ้น ความนิยมร้อยกรองลดลงตามลำดับ

วรรณกรรมในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช เจ้าอยู่หัว มีดังนี้

ก. ร้อยแก้ว

1. สารคดี มีเพร่หลายมาก เช่น ตำรา บันทึกและจดหมายเหตุ จดหมาย
โต้ตอบทางวิชาการ ข่าวประวัติ บทวิจารณ์ และหนังสืออ้างอิงต่างๆ

2. บันเทิงคดี มีนวนิยายและเรื่องสั้นเกิดขึ้นใหม่ในสมัยนี้

ข. ร้อยกรอง ร้อยกรองมีทุกประเภท ได้แก่ กายพย กลอน เสภา สักวา นิราศ
โคลง อันท์ และลิลิต

ค. บทละคร บทละครมีหลายประเภท คือ

1. ละครรำ ได้แก่ ละครนอง กะครใน และละครชาตรี

2. ละครรำที่ปรับปรุงขึ้นใหม่ ได้แก่ ละครดีกคำบรรพ์ และละครพันทาง

3. ละครร้อง ได้แก่ ละครร้องล้านฯ และละครร้องสลับพูด

4. ละครพูด เป็นละครที่ได้รับอิทธิพลจากตะวันตกโดยแท้

ง. สื่อมวลชน สื่อมวลชนเจริญขึ้นจากสมัยรัชกาลที่ 4 มีหนังสือทุกประเภททั้งหนัง
สือพิมพ์รายวัน รายสัปดาห์ รายปักษ์ รายเดือน ฯลฯ นับได้ว่าธรรมบรรณมีประเภทหนึ่งเพื่องฟูมาก

แบบฝึกหัด

จงเลือกคำตอบข้อที่ถูกต้องที่สุด

1. เทศการผู้ใดที่เกิดขึ้นก่อนรัชกาลที่ 4 และ 5 เสด็จสวรรคต
  1. น้าท่วม - แผ่นดินไหว
  2. พ้าผ่า - ดาวตก
  3. สุริยุปราคา - ดาวหาง
  4. อหิวาตกรอก - วาตภัย
2. ที่เราเรียกว่า "พระนางเรือล่ม" หมายถึงผู้ใด
  1. สมเด็จพระนางเจ้าสุนันทาภูมารีรัตน์
  2. สมเด็จพระนางเจ้าสว่างวัฒนา
  3. สมเด็จพระนางเจ้าเสาวภาคผ่องศรี
  4. สมเด็จเจ้าฟ้ากรรมการณ์เพชรรัตน์
3. นวนิยายไทยเรื่องแรก คือเรื่องความพยายาม ผู้เปลี่ยนนามปากกาอะไรและลงพิมพ์ในหนังสือเล่มใด
  1. แม่องค์ - วชิรญาณ
  2. แม่ศรี - ถลกวิทยา
  3. แม่ล้อ - ครุโภ瓦
  4. แม้วัน - ลักษณ์วิทยา
4. ข้อใดคือพระนามแห่งของรัชกาลที่ 6 ในบทพระราชบัญญัติประเกothachuminyay
  1. อัศวพาท
  2. นายแก้วนายขวัญ
  3. น้อยลา
  4. หนานแก้วเมืองบูรษ
5. ละครร้องสับพุด ใครเป็นผู้คิดขึ้นและได้แนวความคิดมาจากสิ่งใด
  1. รัชกาลที่ 6 - Operatic Libretto
  2. เจ้าพระยาเทเวศร์วงศ์วัฒน์ - Operatic
  3. กรมพระนราธิปประพันธ์วงศ์ - Malay Opera
  4. เจ้าฟ้ากรรมพระยานริศราনุวัตติวงศ์ - Concert
6. หนังสือพิมพ์ฉบับใดที่ออกในสมัยรัชกาลที่ 4 และปัจจุบันนี้ยังพิมพ์จำหน่ายอยู่
  1. หนีบัญญา
  2. ศุลวิภาคพจนกิจ
  3. ข่าวราชการ
  4. ราชกิจจานุเบนกษา
7. วรรณกรรมไทยก่อนได้รับอิทธิพลตะวันตก เน้นในเรื่องใด
  1. เน้นภูมิปัญญามากกว่าเนื้อเรื่อง
  2. เน้นเรื่องใกล้ตัวมากกว่าเรื่องไกลตัว
  3. เน้นศีลปะการแต่งมากกว่าเนื้อเรื่อง
  4. เน้นแนวความคิดมากกว่าศีลธรรม

---

1. 3   2. 1   3. 4   4. 2   5. 3   6. 4   7. 3